

VJERSKO I MORALNO STANJE ŽUPE SVETVINČENAT U 19. STOLJEĆU

Ivan MILOVAN
Biskupski ordinarijat Poreč
Poreč, Jurja Dobrile 3

UDK 282 : 39 (497.5-2 Svetvinčenat)
Izlaganje sa znanstvenog skupa
Primljeno 27. svibnja 1998.

Na osnovi dokumenata u župnom arhivu u Svetvinčentu i Biskupijskom arhivu u Poreču te zapisa dugogodišnjeg župnika u Svetvinčentu, Antonija Facchinettija, autor opisuje vjerski život i moralno stanje župe u 19. st. Življenje vjere čvrsto je ukorijenjeno u tradiciju, a povezano je uz godišnji liturgijski ciklus, te uz ciklus godišnjih doba. Od moralnih osobina ističe se gostoljubivost, iskrenost, vjernost te radinost, a spominju se i negativne osobine kao što je praznovjerje, osvetoljubivost, krađe.

Ograničio sam se u ovom prikazu na 19. st. služeći se pritom sljedećim izvorima: esejom župnika Antonija Facchinettija,¹ gradivom župnog arhiva u Svetvinčentu² te Biskupijskog arhiva u Poreču.³

VJERSKO STANJE U 19. ST.

Župa Svetvinčenat bila je u prošlosti župa sa seoskim kaptolom. Imala je tri kanonika, od kojih je jedan bio župnik, bilo je više svećenika nadarbenika i po jedan ili dva kapelana. Sredinom 19. st. samo je jedan župnik, zadnji nadarbenik Antonio Manzin (umro 1847.), a kapelana župa ima tek povremeno.

Vjersko stanje ne razlikuje se mnogo od vjerskog života vjernika susjednih župa. Glavna oznaka te religioznosti je TRADICIJA. Svi se krste, krizmaju, u najvećem postotku crkveno vjenčavaju, svi se crkveno sprovode

- 1 Esej je objavljen prvi put 1847. g. u tršćanskom časopisu *L'Istria*, potom još tri puta. Najnovija verzija objavljena je u časopisu *Nova Istra*, god. II, sv. IV, br. 1, Pula 1997., str. 156 – 184.
- 2 Matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih; *Libro degli obblighi del Cap(ito)lo*; San German, San Rocco, Mansionerie; Knjiga spomenica.
- 3 *Visite canoniche dei vescovi, Libri jurium episc. Parentii.*

de. Novosti iz "velikog svijeta" u 19. st., liberalizam, antiklerikalizam, ateizam – nisu još dodirnuli ovaj ambijent. Svakako je upitno koliko je ta vjera osobna, rečeno današnjim riječima, koliko je prosvijetljena, a koliko je samo vjerski običaj. Međutim, imamo svjedočanstva o čvrstoj vjeri, o živoj molitvi pa i o dobroj vjerskoj praksi. Življenje vjere vezano je uz *godišnji liturgijski ciklus* od Došašća preko Božića, Korizme, Uskrsa i slijeda drugih blagdanskih slavlja. Proživljavanje liturgijskih vremena je intenzivno. U Došašću su to zornice i *Poslan bi anđel Gabrijel*, o Božiću nezaboravna ponoćka i također nezaboravna *U se vrime godišta*, u Korizmi 40-dnevni post, zatim Veliki tjedan i Uskrs; Tijelovo s blagoslovom cvijeća i procesijom imalo je svoj poseban čar. Najesen je Dušni dan sa spomenom, molitvama i bogoslužjem za pokojne.

Druga karakteristika te vjerske prakse jest i vezanost uz *ciklus godišnjih doba* jer je sav život tijesno povezan s prirodom.

U proljeće kad sve u prirodi buja, vjernici mole za plodnost polja i dobar urod. U prosnim danima, pred blagdan Uzašća, obilazilo se polja tri dana: prvi dan polja na zapadu župe s misom u Smoljancima, drugi dan istočni dio s misom u crkvi Sv. Roka u Svetvinčentu, a treći dan južna sela s posjetom crkvi Sv. Germana i misom kod Sv. Marije trih kunfini. Polja su se blagoslivljala i o Bogojavljenju i o blagdanu Sv. Ivana Krstitelja kad su se na poljima palile male vatre i škropilo se blagoslovljenom vodom. Vjernik je tako doživljavao sav prinos polja kao dar Boga Stvoritelja i trajno mu se preporučivao.

Još jedan vid katoličke pobožnosti izrazito je prisutan u vjernika župe Svetvinčenat: *pobožnost Majci Božjoj*. Bogorodica se naziva *Majka Božja*, ali uz ime blagdana uvijek je naziv *Sv. Marija: Začetnica* (8. prosinca), *Martčenica* (25. ožujka), *Velika* (15. kolovoza), *Mala* (8. rujna), *od Zdravlja* (21. studenog). Naziv *Sv. Marija* ide i uz crkve: Sv. Marija od zdravlja u Smoljancima, Sv. Marija trih kunfini. Bratovština Sv. krunice promicala je tu pobožnost, te župnik Facchinetti zapisuje da se krunica obvezno nosi sa sobom i mnogo moli. A krunica je evanđelje u malom: otajstva krunice molitvena su razmišljanja o najvažnijim događajima Marijina i Kristova života. Koliko je krunica bila prisutna u narodu ove župe, govori još i danas dosta živo slavlje nedjelje sv. krunice (1. nedjelja listopada).

Vjera se prenosila u obiteljima, a odgajala na nedjeljnim misama i vjeronauku. Kod sv. misa upotrebljavao se *ščavet*, hrvatski prijevod poslanica i evanđelja kroz godinu, tako da je puk razumio sveti tekst. Čak su u to

vrijeme i neki običaji kod vjenčanja točno preuzeti iz evanđelja. Prema evanđeoskoj priči deset djeвица koje u ponoć idu u susret zaručniku, mlada tek vjenčana zaručnica odlazi oko pola noći prema kući zaručnika. Isto tako eventualnom nepozvanom gostu na svadbenom ručku znalo se reći ono iz evanđelja: "*Prijatelju, kako si ovamo ušao bez svadbenog ruha?*". Sustavnog vjeronauka više je bilo kad su uvedene javne pučke škole polovinom 19. st.

Vjera se hranila i **molitvama-pjesmicama** ("za kućnu upotrebu") koje su se znale napamet, a u njima je uz razne legendarne pojedinosti o svecima bila uvijek i prava vjerska i moralna pouka. U pjesmi *Sv. Lovre Lovrenac* posebno je istaknuta vrijednost kvatrenih nedjelja, ali i opasnost od majčine kletve. U pjesmama *Bojži Petešić* i *Petak je peti dan* ističe se vrijednost krvi Isusove i spomen na muku Isusovu. Drukčija je od tih pjesmica narodna pjesma *O Marijo majko mila* što se još uvijek pjeva osobito kod Sv. Marije tri kunfini i koja dodiruje teme grijeha, oprostjenja, ispovijedi, dobrih odluka, dobre smrti. Pred nekoliko godina našao sam taj tekst gotovo identičan u molitveniku nadbiskupa Vrhbosanskog Josipa Stadlera s konca 19. stoljeća.

Spomenimo konačno da je vjeru puka u 19. st. hranio i slavni molitvenik biskupa Dobrile *Oče, budi volja tvoja* izdan prvi put 1854. g. i kasnije još u 21 izdanju. Kako je već često kazano, ta je knjižica i molitvenik i pjesmarica i početnica za učenje slova. U Svetvinčentu se, prema zapisu životopisca, pri Dobrilinom posjetu župi dogodio njegov susret s onim starcem koji nije mogao pojmiti da jedan biskup govori njegovim jezikom. Starac je pred biskupom samo zbunjeno ponavljao: "*Sinko, ma ti govoriš kako i mi.*"

Već početkom 19. st. osjećao se velik **manjak svećenika**. I župnik Facchinetti tuži se kako nema pomoćnika. Znamo da je jedna od najvećih briga upravo biskupa Dobrile bila kako otkriti bistre dječake, odgojiti ih i školovati, među ostalim i za svećenike. Jer bez intenzivnog pastoralnog rada od vjere ostaje samo minimalizam, prazni običaji, neznanje i praznovjerje.

Spomenimo ovdje i to naličje vjere – **praznovjerje** – čega je bilo i do najnovijeg vremena, a pogotovo u 19. st. Vjeronanja i priče o vješticama i vukodlacima koje su se prenosile stoljećima, polako su ipak slabile. Facchinetti spominje da u njegovo vrijeme malo tko od župljana vjeruje u vještice koje se o kvatrama skupljaju na raskrižjima. Župnik zapisuje da se u dugim zimskim večerima uz ognjište u njegovo vrijeme radije prepričavaju biblijski događaji o kojima se čulo u crkvi ili pak ono što djeca čitaju iz školskih knjiga koje su već tada (1847.) imali na hrvatskom jeziku. U bolestima i

Crkva Sv. Roka u Svetvinčentu

drugim nevoljama ljudi su se u prošlosti obraćali za pomoć vračarama, često odlazeći k njima u druge župe, ali u 19. st. i toga je vrlo malo. Molitva i škropljenje blagoslovljenom vodom zamijenili su praznovjerje.

MORALNO STANJE U 19. ST.

Župnik Facchinetti zapisao je da je 1831. došao u župu Svetvinčenat kao novozaređeni svećenik, bez ikakva pastoralnog iskustva, ne poznavajući hrvatski jezik – došao je u župu koja nije bila baš na dobru glasu. Porečki biskup Peteani piše upravo te godine kako u Svetvinčentu ima nesloge, osvete, javnih sablazni, rastava i konkubinata. Očito se biskup oslanjao na neke izvještaje, vjerojatno prijašnjih župnika, i nemamo razloga ne vjerovati da je od svega toga ponešto bilo – vjerojatno ipak ne previše. Mladi novi župnik koji se s tim narodom posve suživio i zavolio ga, radije ističe pozitivne strane karaktera i ponašanja svojih župljana, dok negativne strane gotovo i ne spominje.

Facchinetti spominje osobito, i tu nam je vrlo uvjerljiv, **gostoljubivost** svojih župljana. Ta je gostoljubivost iskrena i radosna, a iskazuje se svakomu pa i strancu koji prvi put naiđe u kuću. S tim u svezi je i **velikodušnost** kojom se obvezno obdaruje siromaha i prosjaka/pekljara koji moli pomoć.

Druga karakterna crta je **iskrenost**. Što je u pameti i u srcu, to je i na jeziku. Daleko dakle od slatkorječivosti i servilnosti koja je znak iskrivljenog karaktera i često sumnjivih namjera.

Veoma je cijenjena i **vjernost**, kako među bračnim drugovima (tako Facchinetti) tako i među kumovima ili pak prema zakonitoj vlasti. Što se kumstva tiče, za kuma se upravo i uzimaju pojedine osobe da bi se uklonila neprijateljstva ili ljubomore.

Još je jedna vrlina istaknuta – **radinost**. Rade svi, muškarci svoje teže poslove u polju, žene i u polju i u kući, čak se i djeca privikavaju na rad, pomažu u čuvanju stoke i drugim manjim poslovima. Nitko ne prosi, osim iznimno, "pekljari" dolaze iz Liburnije – Podgore!

Od negativnosti koje su se iz ranijih vremena još u 19. st. zadržale, treba spomenuti tvrdoću, velike svađe i ponekad okrutnost, a radilo se o komadiću zemlje ili o uvredi nanesejnoj pojedincu ili obitelji. Nakon Napoleonovih ratova bilo je po šumama ostalo raznih skupina pljačkaša, a vlasti su taj problem rješavale drakonskim mjerama. Uhvaćeni pljačkaši bili su obješeni uz cestu na opomenu svima.

Iz tih se vremena bila zadržala ponedgje, pa i na području ove župe kod pojedinaca, sklonost otimačini i krađi poljoprivrednih proizvoda ili stoke. Bilo je to stoljećima granično područje prema austrijskom dijelu Istre (Žminj) kamo se znalo upadati i pljačkati, pa su se navike teško mijenjale. *Ladri* (kradljivci) bili su poznati pod Austrijom ali i još pod Italijom, a Zvane Čmja spominje njihovu ulogu i u partizanskom pokretu u Istri.

S U M M A R Y

THE RELIGIOUS AND MORAL SITUATION IN THE SVETVINČENAT PARISH IN THE 19th CENTURY

The religious and moral situation in the Svetvinčenat parish in the 19th century is described on the basis of documents from the parish archive in Svetvinčenat and

from the episcopal archive in Poreč, as well as from notes and texts written by Antonio Facchinetti (1831 – 1867), who was parish priest in Svetvinčenat for many a years. Svetvinčenat was traditionally a Roman Catholic parish. Almost all parishioners generally took all sacraments. The religious life was tightly linked with the usual annual liturgical feasts and customs connected with them: Advent, Christmas, Epiphany, Lent, Easter, Assumption, Corpus Christi, etc. As it was also an agricultural and pastoral area, religion was also linked with the seasonal cycle of nature, e. g. the blessing of fields in spring etc.

In the popular devotion, the Mother of God had an eminent position: many churches were dedicated to her, there were many feasts in her honour, and the rosary was an essential element.

The faith was transmitted mainly in families, but also in the parish community. Prayers and various songs with historical or legendary facts on Christ, the Virgin Mary and saints were learnt by heart. In the second half of the 19th century Dobrila's prayer book *Father, thy will be done* circulated in the parish.

But superstition was also present, and fortune-tellers were consulted.

The main characteristics of everyday life in the parish of Svetvinčenat were: hospitality towards everybody, straightforwardness in words and deeds, fidelity in matrimony and towards godfathers and matrimonial witnesses, loyalty in promises, diligence is a distinctive trait of mature persons, younger people and even children. Among negative features in the parish, there were revengefulness, theft, and – rarely – adultery and murder.

RIASSUNTO

LO STATO MORALE E RELIGIOSO NELLA PARROCCHIA DI SANVINCENTI NEL 19 SECOLO

Sulla base della documentazione conservata nell'Archivio parrocchiale di Sanvincenti e nell'Archivio diocesano di Parenzo, come pure degli scritti di Antonio Facchinetti, per lunghi anni parroco di Sanvincenti (1831 – 1867), viene presentata una descrizione dello stato religioso e morale della parrocchia nel 19 secolo. La popolazione della parrocchia è tradizionalmente cattolica. La maggior parte pratica la vita religiosa mediante l'osservanza dei sacramenti e il saldo legame alle annuali celebrazioni liturgiche e alle consuetudini ad esse legate: Avvento, Natale, Epifania, Quaresima, Pasqua, Ascensione, Corpus Domini... Essendo stata a quell'epoca la fonte di esistenza del contado l'agricoltura e la

pastorizia, la pratica della vita religiosa era legata anche al ciclo delle stagioni: la benedizione dei campi in primavera ecc.

Nella devozione popolare il primo posto occupa la Madonna, a cui sono dedicate molte chiese. Si celebrano le sue festività, si prega il rosario.

La fede viene trasmessa soprattutto nelle famiglie, ma anche nella comunità parrocchiale. Si imparano a memoria le preghiere e vari canti con dati leggendari e storici su Cristo, la Madonna e i santi. Nella seconda metà del 19 secolo nella parrocchia è già presente il libro di devozione "Oče, budi volja tvoja".

Nella parrocchia sono diffuse le superstizioni e il ricorso alle maghe. Nella popolazione è apprezzata e encomiata l'ospitalità verso tutti, la sincerità nelle parole e nel comportamento, la fedeltà matrimoniale e nel comparatico, la fedeltà alla parola data, l'operosità degli adulti, dei giovani e anche dei bambini.

Dei comportamenti negativi va sottolineata la presenza della vendetta, dei furti, mentre sono meno ricorrenti gli adulteri e gli omicidi.